

Benedek Elek laudációja a Magyar Örökség-díj odaítélésekor

Megérdemli Benedek Elek, hogy egy kicsit többször emlegessük születésének 150., halálának 80. évfordulóján. Véletlenül az ünnepség a Benedek Elek vezette székely írók budapesti bemutatkozásának 80. kerek évfordulójának hete: 1929. márc. 17-én a Zeneakadémia nagytermében adta át – mint bevezetőjében megfogalmazta – budapesti közönségét székely író fiainak, 18-én a Magyar Rádióban olvastak fel, 20-án Cegléd, 21-én Szeged, 23-án Debrecen a magyarországi körút állomásai. A csapatban rajta kívül ott volt a költő Bartalis János és Szentimrei Jenő, novellát Kacsó Sándor, Nyíró József és Tamási Áron olvasott fel, Ferenczy Zsizi székely népballadákat énekelt Bartók és Kodály feldolgozásában.

Nem volt túl sok szerencséje Benedek Eleknek sem a kortárs, sem a későbbi korok irodalomtörténészeivel, egy kicsit mintha kilógott volna mindenik előre kimódolt skatulyából. Nem volt elég modern, sem kellőképpen nép-nemzeti modorú, meg aztán egyik irodalmi-politikai csoportosulással sem kötelezte el magát kizárólagosan. Így fordulhatott elő az, hogy bár jelképesnek számított hazatérése, végleges hazatelepedése Kisbaconba 1921 derekán, amikor százezrek fogtak okkal vagy ok nélkül vándorbotot a kezükbe és hagyták ott szülőföldjüket, Erdélyt, 1929-ben bekövetkezett halála után népszerűsége töretlen inkább csak szűkebb pátriájában volt.

Ebben nagy szerepet vállalt a kereken negyven esztendeje felavatott kisbaconi Benedek Elek Emlékház, Benedek Flóra és Bardócz Dezsőné Lőrincz Júlia, a leány és az unoka, amikor a személyes emlékekkel színesített kalauzolásaikon túl a zarándokhellyé vált kúria fennmaradásáért vívott mindennapos küzdelemben állta a sarat. Elsősorban nekik köszönhető, hogy tovább élt Benedek Elek legendás alakja, a diktatúra mostoha körülményei között is szinte családtagként beépült sok ezer gyermek és ifjú tudatába.

Mérhetetlenül gazdag Benedek Elek szellemi öröksége. Szakemberek vitatkoznak azon, hogy száz vagy háromszáz kötetnyi. Egy 1927-es levelében a Makkai Sándor Ady-könyvéről szóló füzetkóját a 147. műveként emlegette, de hát a sok-sok másod és ki tudja hányadik kiadást megért eredeti szépirodalmi alkotások (regények, elbeszélések, versek, gyermektörténetek), fordítások, mesék, tudománynépszerűsítő írások aprólékos összehasonlító filológiai munkával is csak nagyon nehezen vehetők pontos leltárba. De bízzuk ezt a kutatókra, mert éppen Perjámosi Sándor immár két kötetben közzétett eddig számon sem tartott, többnyire álneveken jegyzett hírlapi cikkei figyelmeztetnek, hogy van még mit keresni a korabeli sajtóban.

Minthogy az idei esztendő a Magyar Nyelv Éve is egyben, Benedek Elek örökségének egyetlen vonulatára hívnám fel a figyelmet: pályája kezdetétől nagyon tudatosan fordult a gyermek és a nép felé. Képviselőházi szűzbeszédétől, amely a jó gyermek- és ifjúsági könyvek kiadásának támogatásáról szólt, a Magyar mese- és mondavilágon át minden alkotását egyetlen cél szolgálatába állította: a jobbágyfelszabadítás óta rohamosan háttérbe szoruló hagyományos falusi és a városi polgári műveltség értékeinek egymást termékenyítő hatásában vélte megtalálni a korszerű magyar műveltség forrását. Nem egyszerre, fokozatosan jött rá, hogy kár parlagon hagynia népmesei tudását, mesélőkészségét, s az élőbeszéd fordulataival fokozatosan, de nagyon eredményesen egységesítette, magyarosította, vagy ha úgy tetszik, egyenesen székelyesítette a 19-20. század fordulójára a köznyelvet.

Ösztönzője lehetett az a tény is, hogy az akkortájt rohamosan magyarosodó Budapesten, Benedek Elek új életterében, nemcsak a szűk családi, hanem a tágabb polgári környezettel is meg akarja ismertetni az otthonról hozott, hagyományos értékeket. S a saját családi, a keze ügyében levő helyi és erdővidéki mesekincsből kiindulva, mintegy körkörösén veszi birtokba és adja tovább előbb a szűkebb páttriája, a Székelyföld, aztán az egész magyar nyelvterület s végül a világ mesekincsét.

Szabó Zsolt